

Ραψωδία α 1-425-μια διδακτική προσέγγιση

Διδακτικός χρόνος: 5 περίοδοι

Οργάνωση τάξης: ενιαία, σε ομάδες

Μέθοδος: διαλογική, διερευνητική, συνεργατική

Μέσα: σχολικό εγχειρίδιο, φύλλα εργασίας, πίνακας, Η.Υ., υποστηρικτικό υλικό για την Οδύσσεια (ΥΑΠ, 2011)

Αξιολόγηση: συντρέχουσα και τελική (επιλογή ανακεφαλαιωτικών εργασιών)

Ο διδακτικός χρόνος που προβλέπεται για ολόκληρη τη ραψωδία α είναι 5 περίοδοι. Η κατανομή του διδακτικού χρόνου θα μπορούσε να γίνει με τον εξής τρόπο:

1. 1-25 (πρώτο και δεύτερο προοίμιο)
2. 26-108 (η συνέλευση των θεών)
3. 109-235 (Αθηνά-Τηλέμαχος)
4. 236-354 (Αθηνά-Τηλέμαχος)
5. 355-425 (Τηλέμαχος-Πηνελόπη-Μνηστήρες)

Διδακτικοί στόχοι

Να γνωρίσουν οι μαθητές:

- τους βασικούς πρωταγωνιστές στην εξέλιξη της Οδύσσειας
- τα μεγάλα θέματα της Οδύσσειας, όπως είναι ο πόλεμος, ο νόστος και ο οίκος
- τον χώρο και τον χρόνο μέσα στον οποίο θα κορυφωθεί η εξέλιξη του έπους

Ειδικότερα αναμένεται:

- να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο το προοίμιο μας φέρνει σε επαφή με τα βασικά θέματα και πρόσωπα της *Οδύσσειας*
- να έρθουν σε μια πρώτη επαφή και να εξοικειωθούν με βασικά στοιχεία του χαρακτήρα του Οδυσσέα
- να αναγνωρίσουν την ευθύνη των ανθρώπων για τις πράξεις τους και τον ρόλο των θεών στην αποκατάσταση της δικαιοσύνης
- να διαπιστώσουν το πώς η συμπεριφορά των μνηστήρων συνιστά υπέρβαση του μέτρου και ανομία
- να αντιληφθούν την ανατροπή και την απειλή που βιώνει ο οίκος του Οδυσσέα

- ο να επισημάνουν την αφύπνιση του Τηλέμαχου, τη σταδιακή μετατροπή του από διστακτικό και φοβισμένο νέο σ' έναν αποφασισμένο για δράση άντρα και τον ρόλο της Αθηνάς στην εξέλιξη αυτή

1η περίοδος (α 1-25)

Πορεία διδασκαλίας

Η έκταση της ενότητας είναι τέτοια, που μας επιτρέπει να δουλέψουμε με φύλλο εργασίας το οποίο θα απευθύνεται σε όλη την τάξη.

Εκφραστική ανάγνωση της ενότητας από τον διδάσκοντα, αδρομερής αναδιήγηση από έναν ή δύο μαθητές και διανομή στη συνέχεια φύλλου εργασίας στο οποίο θα περιλαμβάνονται οι δραστηριότητες που ακολουθούν. Οι δραστηριότητες απευθύνονται σε όλη την τάξη, για κάθε μία από αυτές θα δοθεί ένα χρονικό περιθώριο 5', ενώ οι μαθητές μπορούν να συνεργάζονται είτε με τον διπλανό τους είτε με τους μαθητές του πίσω θρανίου σε τετράδες.

- 1. Σε ποια απευθύνεται ο ποιητής στην αρχή και στο τέλος του αποσπάσματος που ακολουθεί; Τι της προτείνει και γιατί είναι απαραίτητο να απευθυνθεί σε αυτήν;**

Τον άντρα, Μούσα, τον πολύτροπο να μου ανιστορήσεις, που βρέθηκε
ως τα πέρατα του κόσμου να γυρνά, αφού της Τροίας
πάτησε το κάστρο το ιερό.

Γνώρισε πολιτείες πολλές, έμαθε πολλών ανθρώπων τις βουλές,
κι έζησε, καταμεσής στο πέλαγος, πάθη πολλά που τον σημάδεψαν, 5
σηκώνοντας το βάρος για τη δική του τη ζωή και των συντρόφων του
τον γυρισμό. Κι όμως δεν μπόρεσε, που τόσο επιθυμούσε,
να σώσει τους συντρόφους.

**Γιατί εκείνοι χάθηκαν απ' τα δικά τους τα μεγάλα σφάλματα,
νήπιοι και μωροί, που πήγαν κι έφαγαν τα βόδια 10
του υπέρλαμπρου Ήλιου· κι αυτός τους άρπαξε του γυρισμού τη μέρα.**

Από όπου θες, θεά, ξεκίνα την αυτή την ιστορία, κόρη του Δία,
και πες την και σ' εμάς.

- 2. Ποιος θα είναι ο βασικός πρωταγωνιστής του έπους; Με ποιο επίθετο χαρακτηρίζεται; Μπορείτε, αξιοποιώντας και το πρώτο συνθετικό του επιθέτου, να δώσετε κι άλλους χαρακτηρισμούς του ήρωα που προκύπτουν από τους στίχους 2-8;**
- 3. Μετά από ποιο γεγονός συνέβησαν όλα αυτά στον ήρωά μας; Ποιος ήταν ο βασικός του στόχος;**
- 4. Σε ποιους αναφέρεται το έντονα υπογραμμισμένο απόσπασμα; Πώς χαρακτηρίζονται και ποια προβάλλει ως η αιτία του χαμού τους;**

Τότε λοιπόν οι άλλοι, όσοι ξέφυγαν τον άθλιον όλεθρο, όλοι τους ήσαν σπίτι τους, γλιτώνοντας κι απ' του πολέμου κι απ' της θάλασσας τη μάχη. 15 Μόνον εκείνον, που τον παίδευε πόθος διπλός, του γυρισμού και της γυναίκας του, τον έκρυβε κοντά της μια νεράιδα, η Καλυψώ, θεά σεμνή κι αρχοντική, στις θολωτές σπηλιές της, γιατί τον ήθελε δικό της. Κι όταν, με του καιρού τ' αλλάγματα, ο χρόνος ήλθε που του ορίσαν οι θεοί 20 να δει κι αυτός το σπίτι του, να φτάσει στην Ιθάκη, ούτε κι εκεί δεν έλειψαν οι αγώνες, κι ας ήταν πια με τους δικούς του. Ωστόσο οι θεοί τώρα τον συμπαθούσαν, όλοι εκτός του Ποσειδώνα: αυτός σφοδρό κρεμούσε τον θυμό του πάνω στον θεϊκό Οδυσσέα, προτού πατήσει της πατρίδας του το χώμα. 25

5. Ποιοι θεοί εμφανίζονται στο πιο πάνω απόσπασμα; Ποια είναι η στάση τους απέναντι στον Οδυσσέα και ποιοι παράγοντες την καθορίζουν;
6. Τι προβάλλεται ως υπέρτατη επιδίωξη του Οδυσσέα; Τι εμποδίζει ή πρόκειται να εμποδίσει αυτήν την επιδίωξη;
7. Σε ποια, κατά τη γνώμη σας, στοιχεία δίνει έμφαση το α' και το β' προοίμιο; (η ερώτηση μπορεί να λειτουργήσει ανακεφαλαιωτικά και να γίνει προφορικά στην τάξη ή να δοθεί για κατ' οίκον εργασία).

2η περίοδος (α 26-108)

Πορεία διδασκαλίας

Σύνδεση με τα προηγούμενα. Οι μαθητές (προτιμότερο) ή ο διδάσκων (η διδάσκουσα) αναφέρουν συνοπτικά το τι έχει προηγηθεί και να σταθούν στα βασικά θέματα που τίγονται στην πρώτη ενότητα (τελευταία ερώτηση 1ης περιόδου).

Εκφραστική ανάγνωση της ενότητας από τον διδάσκοντα (εναλλακτικά μπορούμε να δοκιμάσουμε να παρουσιάσουμε την ενότητα με δραματοποίηση-απαιτεί περισσότερη προετοιμασία, το τελικό αποτέλεσμα όμως αποζημιώνει!).

Συνοπτική αναδιήγηση της ενότητας από έναν ή δύο μαθητές (σημείο που μπορεί να παραλειφθεί, αν αισθανόμαστε ότι όλοι οι μαθητές αντιλήφθηκαν το περιεχόμενο της ενότητας).

Η τάξη θα εργαστεί αρχικά ενιαία, στη συνέχεια σε ομάδες, και στο τέλος και πάλι ενιαία.

Πού μας μεταφέρει ο ποιητής στη σημερινή ενότητα; Πόσο σημαντικός νομίζετε ότι είναι ο συγκεκριμένος χώρος δράσης;

Ποια πρόσωπα κυριαρχούν στη σημερινή ενότητα;

Ακολουθώς η τάξη χωρίζεται σε τρεις ομάδες οι οποίες θα εργαστούν ξεχωριστά για χρόνο που δε θα ξεπεράσει τα 10'.

Α' ομάδα

1. Ποιο θέμα που συναντήσαμε στο προοίμιο επανέρχεται στα λόγια του Δία; Ποιοι αποτέλεσαν το παράδειγμα στο προοίμιο και ποιον αναφέρει τώρα ο Δίας;

Τότε συνάχτηκαν οι υπόλοιποι θεοί στου ολύμπιου Δία το παλάτι, όπου εκείνος πρώτος πήρε τον λόγο, ο πατέρας ανθρώπων και θεών. Στον νου του φέρνοντας, θυμήθηκε τον φημισμένο Αίγισθο, που τον θανάτωσε ο ξακουστός Ορέστης, γιος του Αγαμέμνονα· αυτόν θυμήθηκε μιλώντας ο θεός στους αθανάτους:	35
«Αλίμονο, είναι αλήθεια ν' απορείς που θέλουν οι θνητοί να ρίχνουν στους θεούς τα βάρη τους· έρχεται λένε το κακό από μας· κι όμως οι ίδιοι, κι από φταίξιμο δικό τους, πάσχουν και βασανίζονται, και πάνω απ' το γραφτό τους.	40
Έτσι και τώρα ο Αίγισθος, την ορισμένη μοίρα παραβαίνοντας, πήγε να σμίξει με τη νόμιμη γυναίκα ενός Ατρείδη, κι αυτόν τον σκότωσε στου γυρισμού την ώρα, γνωρίζοντας τι τιμωρία σκληρή τον περιμένει· αφού εμείς του στείλαμε τον άγρυπνον αργοφονιά Ερμή με μήνυμα, μήτε εκείνον να σκοτώσει μήτε και τη γυναίκα του να μπλέξει σε παράνομο κρεβάτι· αλλιώς θα πέσει στο κεφάλι του η εκδίκηση του γιου για τον πατέρα, όταν ο Ορέστης, παλληκάρι πια, θελήσει να γυρίσει στην πατρίδα.	45
Αυτά, με τόση φρόνηση ο Ερμής μιλώντας, του μηνούσε, κι όμως τον νου του Αίγισθου δεν κατόρθωσε ν' αλλάξει. Τώρα, ακέριο και μεμιάς, το άνομο κρίμα του ξεπλήρωσε».	50

2. Προσέξτε στα λόγια του Δία τις έντονα γραμμένες λέξεις. Ποια αντίληψη πιστεύετε ότι προβάλλεται;
3. Το απόσπασμα περιγράφει την τραγική μοίρα του Αγαμέμνονα. Η Οδύσσεια όμως αναφέρεται στον Οδυσσέα. Τι σχέση μπορεί να έχει η ιστορία του Αγαμέμνονα με αυτήν του ήρωά μας;

Β' ομάδα

1. Εντοπίστε δύο βασικά επιχειρήματα με τα οποία η Αθηνά προσπαθεί να επηρεάσει τον Δία υπέρ του Οδυσσέα. Ποια στοιχεία του χαρακτήρα της προβάλλονται;

Αμέσως ανταπάντησε, τα μάτια λάμποντας, η Αθηνά: «Πατέρα μας των αθανάτων, Κρονίδη, των δυνατών ο παντοδύναμος, καλά κι όπως του ταίριαζε, εκείνος αφανίστηκε και πάει· την ίδια μοίρα να 'χει κι όποιος ανάλογα κριματιστεί.	55
Εμένα όμως για τον Οδυσσέα φλέγεται η καρδιά μου· γενναίος αλλά δύσμοιρος, να βασανίζεται με τόσα πάθη, απ' τους δικούς του χωρισμένος, σ' ένα περίβρεχτο νησί, στον ομφαλό, όπως λένε, της θαλάσσης.	60
Νησί κατάφυτο με δέντρα, και μια θεά το κατοικεί στα δώματά της· η θυγατέρα του Άτλαντα, που η γνώμη του γυρίζει μόνον στο κακό· ξέρει καλά αυτός των θαλασσών τα βάθη, και πάνω του σηκώνει	

ψηλές κολόνες, να κρατούν τον ουρανό χώρια απ' τη γη.
 Η θυγατέρα του λοιπόν τον Οδυσσέα κατακρατεί, δύστυχο κι οδυρόμενο·
 λόγια γλυκά προφέροντας και μαλακά σαν χάρδια, 65
 τον θέλγει ακατάπαυστα, για να ξεχάσει την Ιθάκη. Εκείνος όμως,
 βυθισμένος στον καημό του, να δει καπνό της πατρικής του γης ψηλά
 να ανηφορίζει, απελπισμένος εύχεται τον θάνατο. Εσένα ωστόσο,
 Δία Ολύμπιε, ως πότε αλύγιστη θα μείνει η βουλή σου; Ο Οδυσσέας
 δεν ήταν που θυσίες σου πρόσφερε στην ευρύχωρη Τροία, 70
 πλάι στ' αργίτικα καράβια;
 Πώς και γιατί τόσος θυμός γι' αυτόν, ω Δία;»

- 2. Ποια βασικά στοιχεία του χαρακτήρα του Οδυσσέα, τα οποία τονίστηκαν και στο προοίμιο, επισημαίνονται και πάλι από την Αθηνά; (υπογραμμίστε τους συγκεκριμένους στίχους).**

Γ' ομάδα

Τα μάτια λάμποντας, ανταποκρίθηκε η θεά Αθηνά:
 «Πατέρα μας Κρονίδη, των δυνατών ο παντοδύναμος,
 αν, όπως λες, συγκλίνει πράγματι των μακαρίων η γνώμη, να επιστρέψει 95
 στο δικό του σπίτι ο Οδυσσεύς, με τόση γνώση που κατέχει,
 ας στείλουμε αμέσως τον Ερμή, ψυχοπομπό κι αργοφονιά,
 στης Ωλυγίας το νησί με δίχως καθυστέρηση να βρει την καλλιπλόκαμη
 νεράιδα και να της πει την απαράβατη εντολή μας,
 τον νόστο του καρτερικού Οδυσσέα, πως πρέπει να επιστρέψει. 100
 Όσο για μένα, κατεβαίνω τώρα στην Ιθάκη, τον γιο του
 να ερεθίσω, τόλμη θα βάλω στην καρδιά του, να συγκαλέσει σε συνέλευση
 τους Αχαιούς, που τρέφουν πλούσια κόμη
 να απαγορεύσει τους μνηστήρες όλους, όσοι κοπαδιαστά του σφάζουν
 πρόβατα και βόδια, με κέρατα στριφτά, πόδια λοξά στο βάδισμα. 105
 Κι ακόμη στη Σπάρτη θα τον στείλω και στις μεγάλες αμμουδιές
 της Πύλου, να μάθει, αν κάπου ακούσει, τον νόστο του πατέρα του -
 έτσι θα κατακτήσει φήμη στους ανθρώπους, που λαμπρή θα μείνει».

- 1. Ποιων οι ενέργειες ανατρέπουν τη στασιμότητα που επικρατεί στη ζωή του Οδυσσέα; Σε ποια επίπεδα θα κινηθεί η δράση τους;**

3η περίοδος (α 109-235)

Πορεία διδασκαλίας

Σύνδεση με τα προηγούμενα. Οι μαθητές (προτιμότερο) ή ο διδάσκων αναφέρουν συνοπτικά το τι έχει προηγηθεί και ιδιαίτερα την απόφαση του Δία για τον νόστο του Οδυσσέα με την ταυτόχρονη αποστολή του Ερμή στην Καλυψώ και της Αθηνάς στην Ιθάκη

Εκφραστική ανάγνωση της ενότητας από τον διδάσκοντα (τη διδάσκουσα).

Συνοπτική αναδιήγηση της ενότητας από έναν ή δύο μαθητές (σημείο που μπορεί να παραλειφθεί, αν αισθανόμαστε ότι όλοι οι μαθητές αντιλήφθηκαν το περιεχόμενο της ενότητας).

Η τάξη θα εργαστεί αρχικά ενιαία, στη συνέχεια σε ομάδες, και στο τέλος και πάλι ενιαία.

Πού μας μεταφέρει ο ποιητής στη σημερινή ενότητα; Πόσο σημαντικός νομίζετε ότι είναι ο συγκεκριμένος χώρος δράσης;

Με ποια βασικά πρόσωπα του έργου ερχόμαστε σε επαφή;

Ακολούθως η τάξη χωρίζεται σε τρεις ομάδες οι οποίες θα εργαστούν ξεχωριστά για χρόνο που δε θα ξεπεράσει τα 10'.

Α' ομάδα

8. Ποιοι εμφανίζονται και πώς παρουσιάζονται στην ενότητα που ακολουθεί; Με βάση τα στοιχεία αυτά, δώστε μια περιγραφή της κατάστασης που επικρατεί στο παλάτι του Οδυσσέα.

κι ολόϊδια με τον Μέντη, άρχοντα των Ταφίων, έπεσε στους αγέρωχους
μνηστήρες· που εκεί, μπροστά στις πύλες του σπιτιού, έβρισκαν
ευχαρίστηση παίζοντας τους πεσσούς, σε τομάρια βοδιών καθισμένοι,
που τα σφάξαν οι ίδιοι. 120

Κήρυκες και παιδόπουλα πρόθυμα τους υπηρετούσαν:
άλλοι να σμίγουν σε κρατήρες με νερό κρασί, άλλοι να πλένουν
τα τραπέζια με σφουγγάρια τρυπητά και να τα στήνουν,
κάποιοι να κομματιάζουν άφθονα τα κρέατα. 125

Πρώτος απ' όλους ο Τηλέμαχος την είδε, ωραίος σαν θεός
ήταν με τους μνηστήρες καθισμένος, κι όμως ταξίδευε ο νους του πικραμένος.
Έβλεπε με τα μάτια της ψυχής του τον πατέρα του ένδοξο:
αν ξαφνικά γύριζε πίσω· αν τους μνηστήρες πετούσε έξω απ' το παλάτι· 130
αν έπαιρνε ο ίδιος πάλι την αρχή στα χέρια του, και μέσα στα αγαθά του
Βασίλευε σαν πρώτα...

9. Μπορείτε να εντοπίσετε κάποια ομοιότητα στην προηγούμενη περιγραφή των μνηστήρων και στο απόσπασμα που ακολουθεί από το προοίμιο της Οδύσσειας;

..... Κι όμως δεν μπόρεσε, που τόσο επιθυμούσε,
να σώσει τους συντρόφους.
Γιατί εκείνοι χάθηκαν απ' τα δικά τους τα μεγάλα σφάλματα,
νήπιοι και μωροί, που πήγαν κι έφαγαν τα βόδια 10
του υπέρλαμπρου Ήλιου· κι αυτός τους άρπαξε του γυρισμού τη μέρα.

Β' ομάδα

1. Συγκρίνετε τη στάση του Τηλέμαχου προς τον ξένο (Αθηνά-Μέντης) και την αντίστοιχη στάση των μνηστήρων. Πώς κρίνετε τη στάση τους;

Το όραμα αυτό ανέβαινε στον νου του, πλάι στους μνηστήρες-
κι είδε την Αθηνά. Ευθύς προς την αυλόθυρα έτρεξε, γιατί

τον έπιασε η ντροπή, να στέκει τόσην ώρα στην πόρτα του ένας ξένος. 135
Κοντά της στάθηκε, της έσφιξε το χέρι το δεξί, με τ' άλλο
πήρε το χάλκινο κοντάρι της, ύστερα την προσφώνησε μιλώντας,
και πέταξαν τα λόγια τους σαν τα πουλιά:
«Ξένε μου, καλωσόρισες, έλα να σε φιλέψουμε, κι αφού το δείπνο μας
χορτάσεις, τότε μας λες τον λόγο της επίσκεψής σου». 140

Σε λίγο αγέρωχοι οι μνηστήρες μπήκαν κι αυτοί στην αίθουσα,
πήραν με τη σειρά τους θέση σε θρόνους κι αναπαυτικά καθίσματα.
Τότε τους έχυναν νερό στα χέρια τους οι κήρυκες,
δούλες γεμίζαν με ψωμί πλεχτά πανέρια, 165
έφηβοι τους κρατήρες με πιτό ξεχειλίζαν,
κι αυτοί τα χέρια τους απλώνουν στο έτοιμο τραπέζι.
Και μόνον όταν κόρεσαν τον πόθο τους με το φαί και το πιτό,
τραβούσε άλλα πια η ψυχή τους: τραγούδι, μουσική, χορό-
συμπλήρωμα απαραίτητο σ' ένα καλό τραπέζι. 170
Τότε κι ο κήρυκας φέρνει και δίνει την πανέμορφη κιθάρα
στου Φήμιου τα χέρια, που τραγουδούσε στους μνηστήρες από ανάγκη·

2. Ποιο είναι το πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο Τηλέμαχος και ποια, σύμφωνα με τον ίδιο, είναι η αιτία του;

Την ίδια ώρα ο Τηλέμαχος γύρισε να μιλήσει στη γλαυκόματη Αθηνά,
γέροντας το κεφάλι προς το μέρος της, να μην τον πάρουν είδηση οι άλλοι: 175
«Καλέ μου ξένε, θα με παρεξηγήσεις αν γυμνή τη σκέψη μου σου πω;
Το μέλημά τους, ξένε, είναι αυτά που βλέπεις: κιθάρα και τραγούδι-
εύκολο μέλημα, αφού ατιμώρητοι ρημάζουν ξένα αγαθά·
ενός που τα λευκά του οστά, κάπου αφημένα στη στεριά,
τα σάπισε η νεροποντή, ή και το κύμα τα παρασύρει του πελάγου. 180
Αν όμως στην Ιθάκη γύριζε εκείνος, αν μπρος στα μάτια τους τον έβλεπαν·
όλοι τους λέω πως θα ύψωναν ευχή, πόδια να είχαν ελαφρότερα,
παρά να τους βαρραίνει ο πλούτος με μαλάματα και ρούχα.
Μα τώρα αυτός αφανισμένος, όπως αφανίστηκε, με θάνατο άσχημο,
δεν άφησε σ' εμάς καμιά παρηγοριά κι ελπίδα, αν κάποιος από τους 185
θνητούς στη γη που κατοικούμε, ισχυριστεί πως θα γυρίσει·
του γυρισμού του η μέρα χάθηκε και πάει.

Γ' ομάδα

1. Προσπαθήστε να εξηγήσετε τον στόχο της Αθηνάς στο πιο κάτω απόσπασμα. Τι εξυπηρετούν οι έντονα γραμμένοι στίχοι;

Ωστόσο ο θεός Οδυσσέας δεν πέθανε, και δεν τον σκέπασε
της γης το χώμα· είναι, πιστεύω, ζωντανός, αν κι εμποδίζεται
στη μέση του ανοιχτού πελάγους, όπου και τον κρατούν,
σ' ένα νησί περίβροχτο, άνθρωποι απολίτιστοι και βάνασοι- 220
αυτοί, χωρίς τη θέλησή του, τον δεσμεύουν.
Άκουσε όμως τώρα τη μαντεία μου, όπως μέσα στον νου μου
την ξυπνούν οι αθάνατοι κι όπως νομίζω πως θα γίνει-
δεν ισχυρίζομαι πως είμαι μάντης, μήτε και καλοξέρω να εξηγήσω
τα σημάδια των πουλιών, κι όμως: 225
πολύν καιρό ακόμη δεν θα μείνει εκείνος μακριά από την πατρίδα του
έστω κι αν τον κρατούν τα σίδερα,
θα βρει τον τρόπο να γυρίσει, αυτός που είναι πολυμήχανος.
Μα τώρα απάντησε στο ερώτημά μου και μίλησέ μου ειλικρινά:
αν ένα τέτοιο παλικάρι, είσαι του Οδυσσέα, ο δικός του γιος· 230
απίστευτο πώς μοιάζεις στο πρόσωπό και στα όμορφα σου μάτια

εκείνου .....

2. Ποια μορφή, αν και δεν είναι παρούσα, κυριαρχεί στη σκηνή; Ποιοι άμεσα ή έμμεσα αναφέρονται σε αυτόν;

4η περίοδος (α 236-352)

Πορεία διδασκαλίας

Η τάξη θα εργαστεί στην αρχή ενιαία, στη συνέχεια σε ομάδες, και στο τέλος και πάλι ενιαία.

1. Ποιο ιδανικό προβάλλεται έντονα μέσα από τα πιο κάτω λόγια του Τηλέμαχου;

Άμποτε να 'μουν ενός άλλου ο γιος, καλόμοιρου,
που τα γεράματα τον βρίσκουν μέσα στ' αγαθά του·
τώρα φαντάσου, ο πιο δυστυχισμένος που γεννήθηκε σ' αυτόν τον κόσμο,
αυτός μου λένε πως με γέννησε- η ερώτησή σου με προκάλεσε
κι έδωσα την απόκρισή μου».

245

Α' ομάδα

1. Ποιος είναι ο στόχος της παρατήρησης της Αθηνάς; Τι προβάλλεται έντονα μέσα από τα λόγια της;

τι γλέντι είναι αυτό; τι σόι συνάθροιση; ποια η δική σου
υποχρέωση; καμιά γιορτή; ή μήπως γάμος; πάντως δεν πρόκειται για γεύμα
εταιρικό· γιατί πολύ ξεδιάντροποι μου φαίνονται και ξιπασμένοι,
έτσι που τρών αυτοί και πίνουν στο παλάτι· θα αγανακτούσε ασφαλώς,
τα τόσα αίσχη βλέποντας, αν κάποιος κατά τύχη ερχόταν,
φτάνει να ήταν συνετός».

250

255

2. Ποιο πρόβλημα παρουσιάζεται μέσα από τα λόγια του Τηλέμαχου; Τι ουσιαστικά διακινδυνεύεται στην Ιθάκη;

Αν έβρισκε τον θάνατο, δεν θα 'ταν ο καημός μου τόσος,
αν είχε σκοτωθεί στην Τροία εκεί, με τους συντρόφους του στο πλάι,
ή, με το τέλος του πολέμου, ξεψυχούσε στον δικών τα χέρια·
τότε οι Παναχαιοί θα τον τιμούσαν τύμβο υψώνοντας,
και για κληρονομιά στον γιο του θα άφηνε μεγάλη δόξα·
μα να που τώρα ανήκουστον τον έχουν αναρπάξει οι Άρπυιες,
κι εξαφανίστηκε, χωρίς κανείς να μάθει πού και πώς,
αφήνοντας σ' εμένα οδυρμούς κι οδύνες.
Αλλά δεν κλαίω, δεν στενάζω εκείνον μόνο,
αφού μού δώσαν οι θεοί πρόσθετα και μεγάλα βάρη:
όσοι τριγύρω στα νησιά αρχηγεύουν, οι πρώτοι
στο Δουλίχιο, στη Σάμη και στη δασωμένη Ζάκυνθο,
κι οι άλλοι, ρηγόπουλα στον βράχο της Ιθάκης,
όλοι τους έγιναν της μάνας μου μνηστήρες και μας μαδούν το σπιτικό·
εκείνη μήτε τον φριχτό τους γάμο αρνείται, μήτε και βρίσκει δύναμη
να δώσει τέλος στην υπόθεση· στο μεταξύ οι μνηστήρες
αρπάζουν και ρημάζουν τα αγαθά μου- σε λίγο
θα κατασπαράξουνε κι εμένα».

265

270

275

Β' ομάδα

1. Σε ποια σημεία δίνει έμφαση η Αθηνά; Γιατί συμβαίνει αυτό; Αποδέκτης των λόγων της είναι μόνο ο Τηλέμαχος;

«Αλίμονο κι αλήθεια, μακριά σου χρόνια ατέλειωτα, πόσο ο Οδυσσέας σου λείπει! Που θα μπορούσε, τιμωρός, το χέρι να σηκώσει στους αναισχυντους μνηστήρες.
Γιατί, αν τώρα ερχόταν και στην εξώθυρα του παλατιού στεκόταν, με περικεφαλαία, την ασπίδα και τα δυο του δόρατα, ίδιος στην όψη, σαν την πρώτη εκείνη μέρα που τον είδα εγώ στο σπίτι μας, να πίνει και να ευφραίνεται» 285

μόλις ανέβαινε από την Εφύρη, γυρίζοντας από τον γιο του Μέρμερου, τον Ίλο -ταξίδεψε κι εκεί με το γοργό καράβι του, φαρμάκια ο Οδυσσέας ζητώντας φονικά, να τα' χει χρίσμα για τα χάλκινά του βέλη· εκείνος όμως του τα αρνήθηκε, 290 από τον φόβο των αθάνατων θεών, ενώ ο δικός μου ο πατέρας του τα πρόσφερε, τόσο πολύ τον αγαπούσε.
Αν με την ίδια όψη ο Οδυσσέας έπεφτε στους μνηστήρες, ο θάνατός τους λέω δεν θ' αργούσε, πικρός ο γάμος θα τους έβγαине. 295

Γ' ομάδα

1. Ποιο πλαίσιο δράσης καθορίζει η Αθηνά για τον Τηλέμαχο;

..... Εσένα τώρα συμβουλεύω να σκεφτείς, να βρεις τον τρόπο, και να διώξεις απ' το σπίτι τους μνηστήρες. Άκου λοιπόν τι θα σου πω, και βάλε το καλά στον νου σου: 300
αύριο κιόλας, καλώντας σε συνέλευση τους τίμους Αχαιούς, σ' όλους μπροστά εξηγήσου, κι ας είναι μάρτυρές σου οι θεοί· δώσε διαταγή για τους μνηστήρες, πως πρέπει να ξεκουμπιστούν, να παν στα σπίτια τους· ύστερα η μάνα σου, αν η καρδιά της φλέγεται για το νέο γάμο, πίσω ας γυρίσει 305 στο παλάτι του πατέρα της, αυτός έχει και δύναμη και πλούτη· εκεί ας της ταιριάξουνε τον γάμο, και να της ετοιμάσουνε γενναία προικιά, όσα στη θυγατέρα τους αρμόζουν, να την συνοδεύσουν.
Για σένα πάλι, έχω άλλη συμβουλή, φρόνιμη αν σ' αυτή υπακούσεις: 310 καράβι σήκωσε, το πιο γερό, μ' είκοσι κωπηλάτες, και πήγαινε να μάθεις νέα του πατέρα σου, αν κάποιος άνθρωπος θνητός κάτι θα έχει να σου πει· μπορεί και του Διός ν' ακούσεις την προφορική φωνή- μεγάλη δόξα φέρνει στους ανθρώπους.
Πρώτα να πας στην Πύλο, ρωτώντας τον σεβάσμιο Νέστορα, 315 ύστερα συνεχίζεις για τη Σπάρτη, να δεις και τον ξανθό Μενέλαο, που τελευταίος γύρισε από τους άλλους Αχαιούς, όσοι φορούσαν τότε χάλκινα πουκάμισα.
Εκεί ανίσως τον νόστο ακούσεις του πατέρα σου, πως ζει, μ' όλη την παιδωμή σου, κάνε υπομονή γι' αυτόν τον χρόνο· αν μάθεις όμως πως τον βρήκε ο θάνατος κι έσβησε η ζωή του, 320 τότε γυρίζεις πίσω στη γλυκιά πατρίδα, υψώνεις επιτάφιο σήμα, τιμώντας τον νεκρό και με κτερίσματα πολλά, όσα του πρόκεινται· ύστερα δώσε και τη μάνα σου σε κάποιον άλλον άντρα.
Κι όταν τελειώσεις μ' όλα αυτά και γίνουν πράξη, 325 τότε με νου και σκέψη συλλογίσου, τρόπο να βρεις, μες το παλάτι, να σκοτώσεις τους μνηστήρες, με δόλο ή κι αναφανδόν· δεν πρέπει αλήθεια σαν μωρό παιδί να φέρεσαι, αφού δεν είσαι πια κανένα παιδαρέλι.

2. Ποιος είναι ο στόχος της Αθηνάς στους στίχους που ακολουθούν;

Ἦ μήπως και δεν άκουσες πόσο μεγάλη δόξα, πανανθρώπινη, 330
κατέκτησε ο θεός Ορέστης, αφότου σκότωσε τον πατροκτόνο του,
τον δόλιο Αίγισθο, εκείνον τον φονιά του ξακουστού πατέρα του.
Έτσι, καλέ μου -σε βλέπω ωραίο κι απηλό-
δείξου κι εσύ πως είσαι παλικάρι, να σε δοξάσουν οι μελλούμενες γενιές.

Θυμήσου και τα λόγια του Δία:

«Αλίμονο, είναι αλήθεια ν' απορείς που θέλουν οι θνητοί να ρίχνουν
στους θεούς τα βάρη τους· έρχεται λένε το κακό από μας-
κι όμως οι ίδιοι, κι από φταιξιμο δικό τους, πάσχουν και βασανίζονται,
και πάνω απ' το γραφτό τους.
Έτσι και τώρα ο Αίγισθος, την ορισμένη μοίρα παραβαίνοντας, 40
πήγε να σμίξει με τη νόμιμη γυναίκα ενός Ατρείδη,
κι αυτόν τον σκότωσε στου γυρισμού την ώρα
γνωρίζοντας τι τιμωρία σκληρή τον περιμένει
αφού εμείς του στείλαμε τον άγρυπνον αργοφονιά Ερμή με μήνυμα, 45
μήτε εκείνον να σκοτώσει μήτε και τη γυναίκα του να μπλέξει
σε παράνομο κρεβάτι· αλλιώς θα πέσει στο κεφάλι του η εκδίκηση
του γιού για τον πατέρα, όταν ο Ορέστης, παλληκάρι πια,
θελήσει να γυρίσει στην πατρίδα.

Υπάρχουν ομοιότητες στις καταστάσεις που αντιμετώπισαν ο Αγαμέμνονας και ο Οδυσσέας;

5η περίοδος (α 353-425)

Πορεία διδασκαλίας

Η τάξη θα εργαστεί στην αρχή ενιαία, στη συνέχεια σε ομάδες, και στο τέλος και πάλι ενιαία.

Ποια στοιχεία (φράσεις, ρήματα) του αποσπάσματος που ακολουθεί δείχνουν το αν η παρέμβαση της Αθηνάς ήταν ή δεν ήταν αποτελεσματική;

εκείνου όμως την ψυχή την ενδυνάμωσε με θάρρος, ενίσχυσε και στέριωσε 355
τη μνήμη του πατέρα του, για να τον έχει συνεχώς στον νου του
κι αυτός καταλαβαίνοντας, έλαμψε ο νους του,
τον συνεπήρε θάμβος, ένιωσε πως θεός ήταν ο ξένος·
κι αυτόματα κινήθηκε προς τους μνηστήρες, ισόθεος άντρας.

Α' ομάδα

1. Ποιο βασικό πρόσωπο του έπους εμφανίζεται στο κείμενο που ακολουθεί; Σχολιάστε την παρουσία της (αξιοποιώντας και τις υπογραμμισμένες λέξεις). Τι προβάλλεται έντονα μέσα από τα λόγια της προς τον Φήμιο;

Τους τραγουδούσε ο φημισμένος αοιδός, κι εκείνοι 360
καθισμένοι τον ακούν με τη σιωπή τους· των Αχαιών τον νόστο

τραγουδούσε, πικρό όπως τον όρισε τον γυρισμό τους απ' την Τροία
 η Αθηνά Παλλάδα. Τότε
 από το υπερώο ψηλά συνάκουσε το θείο τραγούδι, και την άγγιξε,
 του Ικαρίου η κόρη, η Πηνελόπη, **σκεπτική και φρόνιμη** 365
 από τον θάλαμό της κατεβαίνει την ψηλή του σκάλα-
 δεν ήταν μόνη, τον συνόδευαν οι δυο της βάγιες·
 κι όταν κοντά με τους μνηστήρες βρέθηκε, η θεία γυναίκα,
 στήθηκε **στην κολόνα εκείνη που κρατεί στερεή τη στέγη,**
 τη λαμπερή μαντίλα της τραβώντας γύρω στα μάγουλά της. 370
 Κι ενώ πιστές οι ακόλουθες, δεξιά κι αριστερά, της παραστέκουν,
 εκείνη δακρυσμένη μίλησε στον θεϊκό αιιδό:
 «Φήμε, το ξέρεις πως μπορείς να θέλγεις τους θνητούς
 και μ' άλλα κατορθώματα μεγάλα, ανθρώπων και θεών
 των αιιδών τα γνώριμα τραγούδια: 375
 ένα απ' αυτά παρακαθήμενος τραγούδησε, κι αυτοί ας πίνουν το κρασί τους
 σιωπηλοί· ετούτο μόνον το τραγούδι μην το συνεχίσεις·
 θλιβερό κι αβάστακτο, σπαράζει τη καρδιά μου
 μες στα στήθη, αφότου με κατοίκησε πένθος μεγάλο κι αλησμόνητο.
 Τέτοιο το πρόσωπο που εγώ ποθώ, και συνεχώς τη μνήμη μου πληγώνει 380
 η μορφή του αντρού μου, με δόξα απέραντη, απλωμένη στην Ελλάδα
 και μέσα στο Άργος».

2. Θυμηθείτε και το πιο κάτω απόσπασμα. Τι παρατηρείτε;

Μόνον εκείνον, που τον παίδευε πόθος διπλός, του γυρισμού 16
 και της γυναίκας του, τον έκρουβε κοντά της μια νεράιδα,
 η Καλυψώ, θεά σεμνή κι αρχοντική, στις θολωτές σπηλιές της,
 γιατί τον ήθελε δικό της.

Β' ομάδα

1. Σχολιάστε τη στάση του Τηλέμαχου απέναντι στη μητέρα του. Τι είναι αυτό που ξαφνιάζει την Πηνελόπη;

Της αντιμίλησε όμως ο γνωστικός Τηλέμαχος:
 «Μητέρα μου, πώς θέλεις ν' αρνηθείς στον τιμημένο μας αιιδό,
 χαρά να δίνει μ' ό,τι βάζει ο νους του: φταίχτες δεν είναι 385
 οι αιιδοί· ο Δίας ίσως είναι ο αίτιος, που δίνει στους φιλόπονους
 ανθρώπους, ό,τι θελήσει εκείνος στον καθένα.
 Δεν πρόπει η αγανάκτηση σ' αυτόν να πέφτει,
 που ψάλλει την κακή μοίρα των Δαναών. Ξέρεις,
 οι άνθρωποι τιμούν και προτιμούν εκείνο το τραγούδι 390
 που τους φαντάζει, ακούγοντας, το τελευταίο.
Θάρρος λοιπόν χρειάζεσαι και σφίξε την καρδιά σου να τ' ακούσεις.
 Δεν ήταν μόνος ο Οδυσσέας που χωρίστηκε στην Τροία
 από του νόστου του τη μέρα· κι άλλοι πολλοί, γενναίοι άντρες
 χάθηκαν και πάνε. 395
 Αλλά καλύτερα να πας στην κάμαρή σου, με τα δικά σου απασχολήσου έργα,
 τον αργαλειό, τη ρόκα· δίνε στις παρακόρες εντολές, για να δουλεύουν
 με φροντίδα. Ο λόγος είναι μέλημα του αντρού, του καθενός,
 και περισσότερο δικό μου· σ' αυτό το σπίτι είμαι εγώ ο κυβερνήτης».
 Κατάπληκτη η Πηνελόπη τότε τραβήχτηκε στην κάμαρή της,
 κρατώντας μέσα της τη συμβουλή του γιού της. 400

2. Μπορείτε στον έντονα γραμμένο στίχο του πιο πάνω αποσπάσματος να εντοπίσετε ένα στοιχείο του χαρακτήρα του Οδυσσέα που είδαμε στο προοίμιο;

Γ' ομάδα

1. Ποια επιρροή φαίνεται να ασκεί η Πηνελόπη στους μνηστήρες;

Την ίδιαν ώρα οι μνηστήρες, στον ίσκιον της μεγάλης αίθουσας, 406
σήκωσαν ταραχή: όλοι τους κι ολοφάνερα κάνουν ευχή, μαζί της θέλουν
να πλαγιάσουν στο κρεβάτι.

2. Σχολιάστε τον λόγο του Τηλέμαχου προς τους μνηστήρες και χαρακτηρίστε με δύο επίθετα τη στάση του. Τι προβάλλεται έντονα μέσα από την αναφορά στο Δία; Σας θυμίζει κάτι απ' όσα προηγήθηκαν;

«Μνηστήρες της μητέρας μου, που σας κατέχει υπεροψία και μέθη, 410
προς το παρόν, στον δείπνον την απόλαυση ας δοθούμε, αλλά χωρίς
φωνές· αλήθεια βρίσκω τόσο ωραίο να ακούει κανείς τον αιιδό μας,
τέτοιος που είναι, θα' λες η φωνή του μοιάζει με θεού.

Με το ξημέρωμα όμως καλώ τους πάντες να βρεθούμε
στην αγορά για τη συνέλευση, όπου σκοπεύω να σας πω την απαγόρευσή μου 415
απερίφραστα: έξω από το παλάτι πια αλλού να ψάξετε
για τα έτοιμα τραπέζια· και στο εξής να σπαταλάτε τα δικά σας αγαθά,
τα σπίτια μεταξύ σας συναλλάζοντας.

Ανίσως όμως και νομίζετε πως είναι συμφερότερο και πιο γενναίο, 420
τα πλούτη ενός ανθρώπου να εξανεμίζονται έτσι, ατιμώρητα,
φάτε λοιπόν κι αρπάξτε· τότε κι εγώ θα υψώσω στους αθάνατους φωνή,
άμποτε ο Δίας στην παρανομία αυτή να δώσει εκδίκηση·
τότε, ως τώρα ατιμώρητοι μέσα στο σπίτι, εδώ, θα βρείτε τον χαμό».

Έτσι ωμά τους μίλησε· κι εκείνοι, τα χείλη τους δαγκώνοντας,
έμειναν ώρα να θαυμάζουν όλοι τους τον Τηλέμαχο, το θάρρος της αγόρευσής του

Ερωτήσεις -Εργασίες για εμπάθυνση στην ενότητα 1-425

- Δώστε δύο τουλάχιστον στοιχεία που αποδεικνύουν τη διαφοροποίηση στη συμπεριφορά του Τηλέμαχου. Ποιες διαφορές παρουσιάζει ο Τηλέμαχος στο τέλος της ενότητας με το πρόσωπο που γνωρίσαμε στην αρχή της;
- Χρειαζόταν ή όχι η μεταμόρφωση της Αθηνάς κατά την επίσκεψή της στην Ιθάκη; Θα ήταν το ίδιο αποτελεσματική, εάν εμφανιζόταν με τη θεϊκή της μορφή;
- Μπορούμε να τεκμηριώσουμε την άποψη ότι η Αθηνά υποβάλλει τον Τηλέμαχο σ' ένα είδος δοκιμασίας; Μπορείτε να εντοπίσετε σε αυτήν κάποιο από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του Οδυσσέα που επισημάναμε στο προοίμιο της Οδύσσειας;